

Viborg - Engesvang

Viborg - Engesvang

Vådområdet Nørremølle Enge. Et stykke bynært natur der skaber et rigt plante- og dyreliv og på samme tid fjerner næringsstoffer fra vandet, for det ender i Viborg Nørreso. En sti på 1,3 km med gangbroer og trædesten giver mulighed for at opleve blomstret og fugleliv helt tæt på midt i mellem de græssende køer.

Viborg - Jyllands hovedby og magtcentrum i middelalderen. Vor Frue af Viborg har med sine to tårne stået som vartergen for hærvejsfarende på lang afstand. Domkirken er grundlagt af bisp Eskild i 1130 og er gravkirke for Erik Klipping. Den nuværende kirkebygning er fra en næsten fuldstændig genopbygning i årene 1863-1876. Mellem Søndersø og Nørreso rejser Erik Menveds mægtige voldsted Borgvold sig - opført i 1314 for at knække jydernes stivind. Stemningen fra det ældste Viborg kan særligt opleves i den brolagte Sct. Mogens Gade med flere middelalderlige huse.

Klosterkirker og Hærvejstæppe. Sortebrødre Kirke er den sidste rest af sortebrødre kloster og er landets første lutheranske kirke. I dag er det den eneste tilbageværende middelalderkirke i byen. Gråbrødre Klosterkirke var Danmarks historiens reformationskirke, hvor Hans Tausen prædikede den lutherske lære. Kirken er revet ned, men bøjehække markerer kirkens omrids i anlægget "Tausens Minde". Klosterbygningerne er i dag indrettet til ældrelejligheder. I Søndermarks kirken kan du se det 10 meter lange broderede Hærvejstæppe med motiver fra Hærvejen.

Hærvejsstenen udstikker vejen mod de hellige steder. Mellem ranglede lyngplanter og dybe vejspor står en gammel vejtromle af granit. Stenen er rejst til minde om århundreders mange og forskellige hærvejsfarende. En kompasrose udstikker afstande til alverdens hellige steder, og en tekst af forfatteren Peter Seeborg slynger sig rundt om stenen.

Niels Bugges Hugtænder. En særpræget allé af mandshøje sten flankerer vejen til Hald Hovedgård. I folkemunde kaldes alléen for "Niels Bugges hugtænder". De har oprindeligt markeret den store Skanderborg Vildtbane, og bærer overst en kongekrone og teksten: F5 SAWB A 1762, som står for: Frederik 5. Skanderborg Amts Wildt Bane, Anno 1762.

De fem Hald'er. Tre voldsteder og to herregårdspladser indenfor gåafstand giver en enestående mulighed for at opleve noget af persongalleriet fra Danmarks historiens førende adelsslægter tilbage fra omkring 1300. Samtidig er historien på dette sted indrammet af en fantastisk natur. I Hald Laden fortæller en udstilling om områdets natur, historie og geologi - og i den tilstødende bygning er indrettet Hærvejsherberg.

Bjergtagende bakke drag spejler sig i Hald Sø. Dollerup Bakker er et af de bedst kendte stednavne omkring Hald Sø. Krogede ege, enebær og hede indrammer bakkerne og skaber et helt særligt naturområde. Fra Niels Bugges bank åbner der sig en enestående udsigt, og herfra folder det dramatiske landskab sig ud med stejle skrænter og slugter med mod Hald Sø, hvor bunden først nås 31 meter under overfladen.

Istidens markante hjørne. Landskabeligt er Skelhøjes historie meget gammel. Byens historie derimod er kun godt 100 år gammel og hænger sammen med Alhedebanen. Formet af is og smeltvand foran en mægtig gletsjerport for 15.000 år siden er området blevet et markant landskabsskel. Byen ligger 80 meter over vandspejlet på Hald Sø, mod øst hæver den bakkede morene sig, og mod vest breder den flade smeltvandsslette sig ud.

Hedeskov, høje og hulveje. Stendal Plantage er den første statsplantage, anlagt i 1788 i forsøget på at opdyrke heden. Diger indrammer plantagen og en mindesten fortæller om den ældste hedeskov. Rækker af hulvejsspor skærer dybe furer på vejen til gamle vadesteder, og vandreturen gennem Havredal Plantage ledsages af flere end 50 gravhøje.

Jens Langknivs Hule. En mægtig langdyse opført i bondestenalderen for mere end 5.500 år siden som begravelsessted for nogle af de første bønder i Norden. Den er 32 meter lang og rummer to gravkamre. Navnet stammer fra roverhistorierne om Jens Langkniv, der huserede på egnen i slutningen af 1500-årene. Ifølge overleveringen havde Jens skjulested i langdyssen.

Dosshøj og sangskat. Virkelighedens Mads Doss, der har lagt navn til Blichers sang, boede i årene 1779 - 1854 på en lille ejendom på Thorning Vestermærk. Han var døbt Christensen, men fik tilnavnet Doss efter en 40 meter lang gravhøj, der lå på hans jord - Dosshøj eller "æ Doss" (dos er et gammelt dansk ord for en langhøj/langdyse).

Kong Knaps Dige. Nær stedet for slaget på Grathe Hede krydser gamle hulvejsspor vadestedet ved Haller Å, og midt i vadestedet har en lille stenkeste fra begyndelsen af 1800-årene ledt trafikken torskoet over åen. Samme sted ligger Kong Knaps Dige - en 200 meter lang forsvarsvold fra jernalderen. Volden har ligget som en spærring af Hærvejen.

Kongefejden på Gråheden. Det er svært at forestille sig fortidens drabelige slag på den vidstrakte Grathe Hede, når kulissen i dag er forandret til lærkesang og fredssommelige kreaturer i et kultiveret landskab. Kun Thor Langes sten kors, der rejser sig ved Svend Grathes grav, afslører fortidens fejder på stedet. Mindestenen har form som et sverd, der er stukket i jorden.

Moselig og stenalderjægere. Bolling Sø har skabt et eldorado for fugle, fisk og mennesker. Den oprindelige højmoser er gennem århundreder blevet gravet op som tørv, og moseområdet er nu omdannet til en 360 hektar stor sø. Omkring søen har nogle af landets ældste jægere fra Klosterlundkulturen boet, og Tollundmanden fra omkring 350 f. kr. har fundet sit sidste hvilested i mosens. I Stenholts Skov finder du et af Jyllands særpregede egekrat.

The Nørremølle Enge wetland. A stretch of local nature with a vast array of flora and fauna.

Viborg - main town and power centre of Jutland in the Middle Ages. Vor Frue af Viborg (Our Lady of Viborg) has always been the landmark of the wayfarers of The Ancient Road. You will find the castle mound of Borgvold between Søndersø and Nørreso. The town centre includes the paved Sct. Mogens Gade and several medieval houses.

Monasteries and "Hærvejstæppe" (The Ancient Road Tapestry). Sortebrødre Kirke (Blackfriars Church) is the last remnant of Sortebrødre kloster (Blackfriars Monastery). Gråbrødre Klosterkirke (Viborg Cathedral) was the Reformation church in the history of Denmark. In Søndermarks kirken (Søndermark Church) you can see the embroidered tapestry with motifs from The Ancient Road.

Hærvejsstenen (The Ancient Road Stone) marks out the road to the sacred places. A road roller has been erected in memory of the many different wayfarers of The Ancient Road. A compass card marks distances to holy places.

Niels Bugges Hugtænder (The Fangs of Niels Bugge). Stones as tall as man line the avenue leading up to Hald Hovedgård. The avenue is known as "Niels Bugges Hugtænder".

The five Hald's. Three castle mounds and two manor courtyards reveal that this was once a centre of the Danish aristocracy. In Hald Laden (The Hald Barn), a story about the nature, history and geology of the area is depicted.

Spellbinding range of hills reflecting in Hald Sø (Hald Lake). Dollerup Bakker (Dollerup Hills) with its crooked oak trees, juniper and heath is a very unique natural resort surrounding Hald Sø.

The significant corner of the Ice Age. The landscape surrounding this area is shaped by ice and meltwater - 15,000 years ago.

Heath forest, mounds and sunken roads. Stendal Plantage was landscaped in 1788 in an attempt to reclaim the heath. Along the ranges of sunken road trails, more than 50 burial mounds can be found.

The Cave of Jens Langkniv (Jens Long Knife). This long barrow was built more than 5,500 years ago. According to legend, the robber Jens Langkniv maintained a hideout here.

Dosshøj and the Danish Song Tradition. The character called Mads Doss originates in the Danish Folk Song Tradition lived here from 1779 to 1854. He acquired the nickname Doss because of the 40 metre long burial mound located on his piece of land.

King Knap's Dyke. A 200 metre long defensive rampart from the Iron Age. The battle of Grathe Hede (Grathe Heath) took place nearby in 1157.

The Royal Feud on Grathe Hede (Grathe Heath). Thor Lange's stone cross by the grave of Svend Grathe is the only thing revealing the feuds of the past.

Bog Bodies and Stone Age Hunters. Through centuries, the raised bog by Bolling Sø (Bolling Lake) has been dugged up as peat and has now been transformed into a lake. Some of the country's earliest hunters lived here. In Stenholts Skov (Stenholt Forest), you will find one of the most peculiar stretches of oak scrub in Jutland.

Viborg - Engesvang

Feuchtgebiet Nørremølle Enge. Ein Pfad von ca. 1,3 km mit Fußgängerbrücken und Trittssteinen sorgt für ein Naturerlebnis mitten zwischen grasenden Kühen.

Viborg - Jütlands Hauptstadt und Machtzentrum im Mittelalter. Vor Frue Kirche (Die Frauenkirche) von Viborg war schon von weit her ein Wahrzeichen für Reisende. Zwischen Søndersø und Nørreso erhebt sich die Burganlage Borgvold. In der Stadtmitte gibt es die kopfsteingepflasterten Sct. Mogens Gade (St. Mogens Straße) und mehrere Häuser aus dem Mittelalter.

Klosterkirchen und Ochsenwegteppich. Sortebrødre Kirke (Sortebrødre Kirche) ist der letzte Rest des Sortebrødre Klosters. Gråbrødre Klosterkirke (Gråbrødre Klosterkirche) war die erste Reformationskirche in der Geschichte Dänemarks. In der Søndermarks kirke (Søndermarks kirke) kann man einen 10 Meter langen gestickten Teppich mit Motiven vom Ochsenweg sehen.

Der Ochsenwegstein weist den Weg zu den heiligen Orten. Eine Straßenwalze ist zur Erinnerung an die vielen verschiedenen Reisenden auf dem Ochsenweg im Lauf der Jahrhunderte errichtet worden.

Niels Bugges Reißzähne. Eine besondere Allee aus mannshohen Steinen flankiert den Weg zu Hald Hovedgård („Hald Haupthof“). Sie haben ursprünglich die königlichen Jagdgebiete markiert.

Die fünf Halden. Drei Erdhügel und zwei Gutshausplätze in kurzem Abstand erzählen von Dänemarks führenden Adelsgeschlechtern. Hald Laden berichtet von der Natur, Geschichte und Geologie des Gebietes.

Atemberaubende Hügelzüge spiegeln sich in Hald Sø (Hald See). Dollerup Bakker (Dollerup Hügel) mit krummen Eichen, Wacholder und Heiden schaffen ein ganz besonderes Naturgebiet rund um Hald Sø.

Die markante Ecke der Eiszeit. Die Landschaft rund um Hald wurde vor 15.000 Jahren von Eis und Schmelzwasser geformt.

Heidewald, Hügel und Hohlwege. Stendal Plantage ist die erste Staatsplantage, um 1788 angelegt, wo man versucht hat, die Heide zu kultivieren. Reihen von Hohlwegspuren und werden von mehr als 50 Hügelgräbern gesäumt.

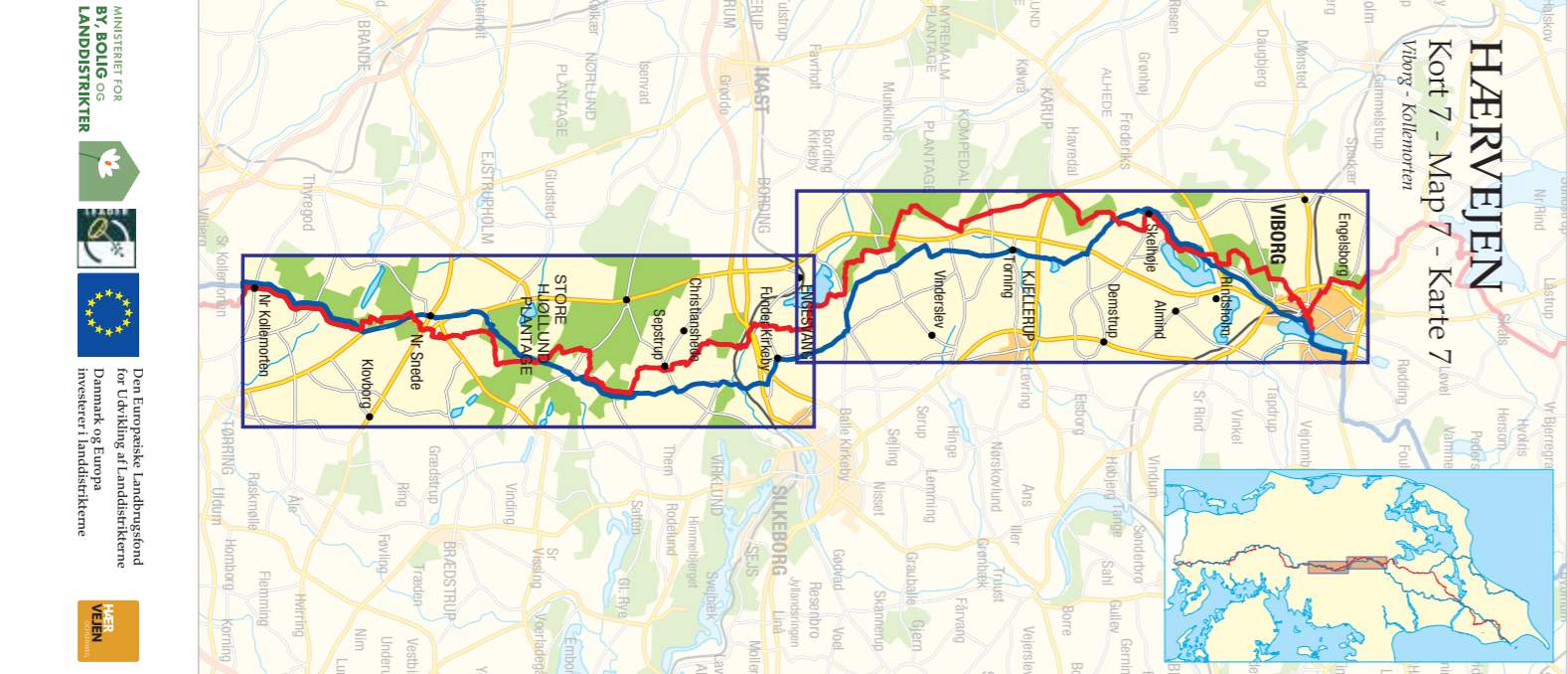
Jens Langknivs Hule (Jens Langknivs Höhle). Das 32 Meter lange Hünenbett wurde vor mehr als 5.500 Jahren errichtet. Der Überlieferung zufolge soll der Räuber Jens Langkniv hier sein Versteck gehabt haben.

Dosshøj und Liedgut. Aus der dänischen Gesangs tradition stammt die Figur Mads Doss. Der echte Mads Doss wohnte hier in den Jahren 1779.

Kong Knaps Dige (König Knaps Deich). Ein 200 Meter Verteidigungswall aus der Eisenzeit beim Feuchtgebiet beim Haller Å (Haller Fluss) in der Nähe vom Gebiet, wo die Schlacht bei Grathe Hede (Grathe Heide) stattgefunden hatte.

Die Königsfehde in Gråheden (Grauheide). Es ist schwer, sich die schrecklichen Schlachten der Vergangenheit in der weiten Grathe Hede vorzustellen. Nur das Steinkreuz, das der Dichter Thor Lange weim Grab von Svend Grathe aufgestellt hat, ist ein Zeichen der Fehden, die hier stattgefunden hatten.

Moorleichen und Steinzeitjäger. In Højemosen (Højemoor) bei Bolling Sø (Bolling See) wurde seit Jahrhunderten Torf gestochen und das Moorgebiet ist nun zu einem 360 Hektar großen See geformt worden. In Stenholts Skov (Stenholts Wald) findet man eines der für Jütland charakteristischen Eichendickichte.

HÆRVEJEN

- En guide til vandrere og cyklister
- Guide for rambler and cyclists
- Führer für Wanderer und Raeler

Viborg til Kollemorten

Kort 7
1:50.000